

Sekseverschillen in speelgedrag op het kinderdagverblijf

Suzanne Smith

Universiteit Utrecht
Master psychologie, Kinder en Jeugdpsychologie

THESIS

Sekseverschillen in speelgedrag op het kinderdagverblijf

S.J. Smith, 3271773

Datum: 20 juni 2011

Begeleider: E. Singer

Tweede beoordelaar: D.M.P. de Haan

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding.....	5
2. Methode	9
3. Resultaten	16
3.1 <i>Verdeling Spelactiviteiten</i>	16
3.2 <i>Onderzoeksvraag 1: Het verband tussen spelactiviteit en de sekse van het kind</i>	17
3.3 <i>Onderzoeksvraag 2: Het verband met de sekse van de speelpartner</i>	20
3.4 <i>Onderzoeksvraag 3: De invloed van leeftijd</i>	24
3.5 <i>Onderzoeksvraag 4: De interactie tussen leidster en kind</i>	30
4. Conclusie en Discussie	33
5. Referentielijst	38
6. Bijlage	39

Samenvatting

In deze thesis is onderzocht of er sekseverschillen zijn in het speelgedrag van twee tot vierjarige kinderen, of de sekse van de speelpartner en de leeftijd van het kind hier invloed op hebben en of er sekseverschillen zijn in hoe kinderen met de leidster omgaan. Aan het onderzoek deden 73 kinderen mee van Nederlandse, Marokkaanse en Antilliaanse etniciteit. Elk kind is twee maal een half uur geobserveerd op het kinderdagverblijf tijdens vrij spel. Zoals verwacht was, is gevonden dat meisjes vaker huishoudelijke activiteiten naspelen en jongens meer met voertuigen spelen. Ook bleken jongens meer constructiespel te laten zien. In tegenstelling tot de verwachtingen is niet gevonden dat jongens meer stoeien dan meisjes. In overeenstemming met wat verwacht was, is gevonden dat wanneer kinderen seksetyperend speelgedrag laten zien, ze vaker spelen met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse. Er bleek geen verband te zijn tussen de leeftijd van het kind en sekseverschillen in speelgedrag. Er is wel gevonden dat kinderen minder rondkijken en meer de leidster helpen naarmate ze ouder zijn. In tegenstelling tot de verwachtingen zijn er geen sekseverschillen gevonden in hoe het kind omgaat de leidster.

1. Inleiding

In deze thesis wordt gekeken naar de verschillen tussen jongens en meisjes in hun speelgedrag. Deze vraag draagt bij aan een veel besproken onderwerp in de psychologie namelijk het nature-nurture debat. In hoeverre wordt ons gedrag bepaald door de genen en in hoeverre door de omgeving. Deze discussie is ook van belang bij onderzoek naar sekseverschillen. In hoeverre zijn verschillen tussen jongens en meisjes door de genen bepaald en in hoeverre zijn deze beïnvloed door onder andere ouders en leerkrachten (Green, Bigler & Catherwood 2004). Uit vele onderzoeken blijkt dat zowel de genen als de omgeving een rol spelen, de interactie tussen beide zorgt voor de ontwikkeling van sekseverschillen. In deze thesis wordt onderzocht welke verschillen er zijn en in hoeverre de omgeving hier invloed op heeft. Inzicht in welke sekseverschillen er op jonge leeftijd aanwezig zijn en door welke mechanismen deze ontstaan is belangrijk. Vroeg gedrag kan een voorloper zijn van gedrag op latere leeftijd, inclusief de ontwikkeling van psychopathologie. Hiernaast is onderzoek op kinderdagverblijven belangrijk om de kwaliteit van kinderdagverblijven te verbeteren. In deze thesis wordt geprobeerd antwoord te geven op de volgende vragen: Zijn er bij twee tot vier jarige kinderen sekseverschillen in speelgedrag? Hangen eventuele verschillen samen met de leeftijd van het kind en de sekse van de speelpartner? Zijn er verschillen in hoe het kind omgaat met de leidster? Onderzoeken op dit gebied zijn veelal uitgevoerd in Westerse landen zoals Canada, de Verenigde Staten en Groot Brittannië. In deze thesis wordt gekeken hoe deze verschillen in Nederland zijn.

Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat kinderen al op jonge leeftijd onderscheid maken tussen jongens- en meisjesspeelgoed en meer met speelgoed spelen dat typerend is voor hun eigen sekse. Dit blijkt onder andere uit het onderzoek van Jadvá, Hines en Golombok (2010). Zij hebben onderzocht of baby's (12, 18 en 24 maanden) meer naar jongens- of meisjesspeelgoed kijken, waarbij ook gekeken is naar voorkeuren voor vormen en kleuren. Uit het onderzoek blijkt dat vanaf de leeftijd van 18 maanden meisjes meer kijken naar poppen en jongens meer naar auto's. Deze voorkeur hing niet af van de kleur of van de vorm van het speelgoed. Cherney en Dempsey (2010) hebben bij drie- tot vijfjarige kinderen gekeken of er een voorkeur is voor jongens, meisjes of neutraal speelgoed. Kinderen mochten eerst vrij spelen en daarna werd gevraagd of ze het speelgoed in wilden delen in de categorieën jongens- en meisjesspeelgoed. Jongens deelden neutraal speelgoed vaker in als jongensspeelgoed dan dat meisjes het indeelden als meisjesspeelgoed. Jongens speelden ook

vaker en langer met het speelgoed dat ze als jongensspeelgoed categoriseerden. Voor meisjes gold dat hoe ouder ze waren, hoe meer ze met meisjesspeelgoed speelden. Meisjes deelden het speelgoed waarmee ze het langste speelden als meisjesspeelgoed in. Ook in dit onderzoek komt naar voren dat kinderen meer spelen met speelgoed dat ze als typerend voor hun eigen sekse beschouwen. Wood, Desmarais en Gugula (2002) onderzochten met welk speelgoed kinderen spelen als ze met hun eigen ouders spelen, een ouder van iemand anders of met iemand die geen ouder is. Er werd gekeken of er meer met meisjes- of met jongensspeelgoed werd gespeeld. De kinderen waren twee tot zes jaar oud. Uit dit onderzoek bleek dat jongens het meest spelen met jongensspeelgoed terwijl meisjes evenveel spelen met meisjesspeelgoed als met neutraal speelgoed. Of het kind met een ouder of een niet-ouder speelde maakte hierbij geen verschil.

Op basis van de genoemde onderzoeken wordt in deze thesis verwacht dat zowel jongens als meisjes, van twee tot vier jaar, meer speelgedrag laten zien dat typerend is voor hun eigen sekse. Speelgedrag dat als typerend voor meisjes van deze leeftijd wordt gezien is spelen met poppen, poppenhuizen, theeserviezen en ander speelgoed waarin huishoudelijke activiteiten worden nagespeeld (Golombok & Hines, 2008). Speelgedrag dat als typerend voor jongens wordt gezien op deze leeftijd is het spelen met voertuigen zoals auto's, treinen en vliegtuigen. Ook spelen jongens actiever dan meisjes en wordt er meer gestoeid.

Verskillende onderzoeken hebben geconcludeerd dat de sekse van de speelpartner invloed heeft op deze verschillen. Meisjes spelen meer met meisjesspeelgoed wanneer ze met een meisje spelen en jongens spelen meer met jongensspeelgoed wanneer ze met een jongen spelen. Dit is gebleken uit onderzoek van Fabes, Martin & Hanish (2003) bij vier en vijfjarige kinderen. Uit dit onderzoek bleek dat jongens meer in een groep kinderen van dezelfde sekse spelen dan meisjes, terwijl meisjes vaker één op één met iemand van hun eigen sekse spelen. Het spel van kinderen was meer seksetyperend wanneer ze met kinderen van hun eigen sekse speelden dan wanneer ze met kinderen van de andere sekse speelden. In een eerder onderzoek van Martin en Fabes (2001) is gekeken in hoeverre de keuze wat betreft de sekse van de speelpartner van kinderen stabiel is en welke invloed dit heeft op het speelgedrag. Uit dit onderzoek blijkt dat 80% van de drie tot vijfjarige kinderen de voorkeur laat zien om met iemand van de eigen sekse te spelen en dat de meeste kinderen bijna alleen maar spelen met iemand van hun eigen sekse. Deze resultaten waren over een half jaar stabiel. Als gekeken wordt naar de invloed op het speelgedrag van kinderen concluderen Martin en Fabes dat hoe meer een kind speelt met iemand van zijn of haar eigen sekse, hoe groter het seksetyperend speelgedrag van het kind een half jaar later is. Zo waren jongens agressiever en actiever in

hun spel naarmate ze meer met jongens speelden en meisjes werden dit juist minder naarmate ze meer met meisjes speelden. Op basis van deze onderzoeken wordt in deze thesis verwacht dat wanneer kinderen seksetyperend spelgedrag laten zien, ze dit vaker doen met iemand van dezelfde sekse.

Volgens Fabes, Martin en Hanish (2004) spelen kinderen tussen vier en twaalf jaar in toenemende mate met kinderen van dezelfde sekse. Hierdoor ontstaat er een jongens- en een meisjescultuur die verschillende sociale ervaringen meegeven. Deze verschillende ervaringen zouden bij kunnen dragen aan sekseverschillen in speelgedrag en verklaren waarom sekseverschillen groter zijn naarmate er meer met kinderen van dezelfde sekse wordt gespeeld. Dit zou ook kunnen verklaren waarom sekseverschillen in het gedrag van kinderen groter worden naarmate de kinderen ouder worden. Dit is gebleken uit onderzoek van Rose en Rudolph (2006). Zij hebben verschillende onderzoeken naar sekseverschillen in gedrag bij kinderen vergeleken en komen tot de conclusie dat voor de meeste verschillen geldt dat deze sterker worden naarmate de kinderen ouder zijn. Zo spelen jongens in grotere groepen dan meisjes en laten meisjes meer prosociaal gedrag zien naarmate ze ouder worden. Ze stellen een model voor waarin kinderen meer interacteren met kinderen van hun eigen sekse naarmate ze ouder worden. Hierdoor worden sekseverschillen steeds groter. In deze thesis wordt op basis van deze onderzoeken verwacht dat de gevonden sekseverschillen groter zijn naarmate de kinderen ouder zijn.

In hoeverre er sekseverschillen zijn in hoe kinderen met de leidster omgaan is weinig onderzocht. Uit onderzoek van Hilliard en Liben (2010) blijkt dat het gedrag van een leerkracht of leidster invloed heeft op de mate van sekseverschillen in de klas. Kinderen van drie tot vijf jaar oud die in een klas zitten waarin de leerkracht expliciet onderscheid maakt tussen jongens en meisjes spelen meer met kinderen van hun eigen sekse en beoordelen deze ook positiever. Onderzoek naar de omgang tussen de leidster en het kind is dus belangrijk. Uit onderzoek van Fabes, Martin en Hanish (2003) komt naar voren dat meisjes, wanneer ze in een groep meisjes spelen, het meest in de buurt van een volwassene spelen. Een groep jongens daarentegen speelt het minst in de buurt van een volwassene. Op basis hiervan wordt in deze thesis verwacht dat meisjes meer in de buurt van de leidster zullen spelen en ook vaker de leidster wat zullen vragen dan jongens.

Het doel van deze thesis is antwoord geven op de volgende vier vragen:

1. Zijn er sekseverschillen in de spelactiviteiten van kinderen?
2. Hangen gevonden sekseverschillen in spelactiviteiten samen met de sekse van de speelpartner?
3. Heeft leeftijd invloed op de sekseverschillen in spelactiviteiten?
4. Zijn er sekseverschillen in hoe kinderen omgaan met de leidster?

Hierbij worden de volgende vier hypothesen getoetst:

1. Bij zowel jongens als meisjes komen spelactiviteiten die typerend zijn voor hun eigen sekse vaker voor. Meisjes spelen vaker huishoudelijke activiteiten na en jongens spelen meer met voertuigen en stoeien meer.
2. Wanneer kinderen seksetyperend speelgedrag laten zien, spelen ze vaker met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse.
3. Hoe ouder de kinderen zijn, hoe groter de gevonden sekseverschillen in spelactiviteiten zijn.
4. Meisjes spelen meer in de buurt van de leidster en vragen vaker wat aan de leidster dan jongens.

2. Methode

Participanten

Aan het onderzoek hebben 73 kinderen mee gedaan, 37 jongens en 36 meisjes. De kinderen zijn tussen de 25 en 47 maanden oud met een gemiddelde leeftijd van 36.75 maanden (sd = 6.83). Van de kinderen zijn er 21 van Nederlandse afkomst, 25 van Marokkaanse afkomst en 27 van Antilliaanse afkomst. Een overzicht van de kenmerken is te zien in tabel 1. De participanten zijn geworven door contact op te nemen met grote, goed bekend staande organisaties voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen die voldoen aan de wettelijke kwaliteitsnormen. Deze hebben namen doorgegeven van multiculturele groepen en die vervolgens zijn benaderd. De leidsters van deze groepen hebben contact opgenomen met de ouders om toestemming te vragen voor het onderzoek. Alleen indien alle ouders toestemming gaven is het onderzoek uitgevoerd op de groep. Sommige ouders gaven wel toestemming maar wilden niet dat hun kind in beeld kwam, hier is rekening mee gehouden bij het onderzoek. In elke groep diende tenminste drie en maximaal zes kinderen aanwezig te zijn van dezelfde etniciteit als het kind dat gevolgd werd. De gemiddelde grootte van de groepen was 10 kinderen per twee leidsters.

Tabel 1, kenmerken van kinderen, N = 73

Kenmerk	Jongens N = 37	Meisjes N = 36	Totaal N = 73
Gemiddelde leeftijd in maanden	36.75 (sd = 6.38)	35.41 (sd = 6.38)	35.58 (sd = 6.38)
Etniciteit:			
Nederlands	24%	33%	29%
Marokkaans	34%	33%	34%
Antilliaans	42%	33%	37%
Opleidingsniveau vader:			
Hoog:	18%	25%	22%
Gemiddeld:	76%	56%	66%
Laag:	6%	19%	12%
Opleidingsniveau moeder:			
Hoog:	17%	19%	18%
Gemiddeld:	78%	72%	75%
Laag:	5%	8%	7%

Procedure

De kinderen zijn met behulp van video en audio opnames twee keer 30 minuten gevolgd tijdens ‘vrij spel’. Onder vrij spel wordt verstaan ‘een situatie waarin het kind zelf kan bepalen wat het speelt, met of zonder interactie met de leidster’ (van Hoogdalem, Singer, Bekkema & Sterck, 2008). Elke activiteit die het kind zelfstandig uitvoert, of met hulp van de leidster, kan vrij spel zijn. Activiteiten die niet onder vrij spel vallen zijn bijvoorbeeld momenten wanneer het kind naar het toilet moet, er gegeten of gedronken wordt of wanneer er groepsactiviteiten plaatsvinden. Tijdens de opnames vond er zo min mogelijk interactie met de observatoren plaats. De opnames zijn geanalyseerd waarbij gelet werd op de spelactiviteit, kenmerken van het kind, kenmerken van de speelpartner en de interactie met de leidster.

Instrumenten

Er is gescoord en geanalyseerd door middel van time-sampling met een 10-seconde intervalobservatie met behulp van video opnames. Bij elke observatie is er één kind gevolgd. Van elk kind was er 60 minuten aan opname.

Spelactiviteit

Elke tien seconde wordt genoteerd wat de spelactiviteit van het kind is. Om tijdens de observatie te bepalen welke spelactiviteit er plaats vindt, wordt gebruik gemaakt van tabel 2. Hierin zijn alle gedefinieerde spelactiviteiten uiteengezet.

Speelpartner(s)

Elke tien seconde is er genoteerd of het kind alleen of met anderen speelt. Wanneer er met anderen gespeeld wordt, is genoteerd wat de sekse, leeftijd en etniciteit van deze kinderen is en met hoeveel kinderen er gespeeld wordt. Naderhand kan met deze gegevens worden bepaald of kinderen alleen spelen, met kinderen van dezelfde sekse of met kinderen van de andere sekse. Op deze manier ontstaan drie variabelen, namelijk ‘*alleen spel*’, ‘*zelfde sekse*’, ‘*andere sekse*’.

Tabel 2, geobserveerde spelactiviteiten

Spelactiviteit	Beschrijving	Voorbeelden
1. Constructie	Spel waarbij het kind iets construeert, wat met verschillende materialen kan zijn.	Blokken, bouwen, lego, duplo, met papier iets maken
2. Exploratief	Het kind bekijkt/bevoelt/hanteert materiaal, onderzoekend gedrag.	Manipulatie van bijvoorbeeld water/zand
<i>Speel/leer:</i>	<i>Spel waarbij het kind cognitief gestimuleerd wordt.</i>	
3. Boekjes	Het kind hanteert een boekje.	Voorlezen, verhaal vertellen en in boekje kijken
4. Overig	Het kind speelt met ander materiaal dan boekjes, waarbij het wel cognitief gestimuleerd wordt.	Puzzelen, vorm herkennen, stempelen, kralen rijgen
<i>Functioneel spel:</i>	<i>Spelgedrag waarbij het gaat om lichamelijke activiteit.</i>	
5. Wielen	Rijden op/met een voertuig met wielen.	Fietsen, met de bobby-car
6. Stoeien	Spelgedrag waarbij fysiek contact plaatsvindt, maar op een vriendschappelijke en speelse manier.	‘Rough-and-tumble play’
7. Agressie	Gedrag waarbij fysiek contact plaatsvindt, met doel de ander pijn te doen.	Slaan, schoppen, bijten, trekken
8. Overig bewegen	Gedrag waarbij het gaat om lichamelijke activiteit maar wat niet bij de andere drie categorieën hoort.	Rennen, balspel, glijbaan, wippen, voetballen, springen
<i>Symbolisch spel:</i>	<i>Spel waarbij iets uit- of nagespeeld wordt.</i>	
9. Wielen	Spelen met materiaal met wielen, waarbij ‘gereden’ wordt.	Spelen met autootjes, treintjes en vliegtuigjes
10. Huishoudelijk	Spel waarbij huishoudelijke activiteiten nagespeeld worden.	Eten klaarmaken, keukentje, poppen, slapen, lippen stiften, wassen
11. Overig symbolisch spel	Symbolisch spel dat niet bij de andere twee categorieën in te delen is.	Spelen met de boerderij, doktertje, verkleedpartijtje, politietje
12. Expressie	Spelgedrag waarbij het kind zich uit.	Muziek maken, verven, tekenen, dansen, grapjes, gevoelsuiting, verstopperkje spelen, kiekeboe
13. Verbaal	Verbaal contact, waarbij het primair gaat om het kletsen	Praten en intiem contact zoals kletsen met elkaar, vragen stellen, uitleggen, op schoot zitten
14. Leidster helpen	Het helpen van de leidster met aan activiteit.	Speelgoed opruimen, samen met leidster was opvouwen, tafel dekken of iets uitdelen
15. Bewust kijken	Gericht met aandacht kijken naar wat anderen doen of wat er gebeurt Kijken terwijl het kind op één plek zit of staat.	Bijvoorbeeld naar de klusjesman, auto’s in de straat, leidster die een baby verzorgt, puzzelen andere kinderen. Ook foto’s kijken op familiemuur en foto’s van zichzelf. (foto’s in boekjes horen bij speel/leer boekjes)
16. Transitie	Een overgang-moment waarop het kind geen spelgedrag laat zien en geen doel lijkt te hebben.	Rondlopen/rondkijken zonder doel, zwerfgedrag, niets doen, duimen
17. Overig	Spel wat niet in bovenstaande categorieën onder te brengen is.	knuffelen

De leidster

Elke tien seconde is genoteerd in hoeverre de leidster nabij, betrokken of organiserend is ten opzichte van het gevolgde kind. Omschrijvingen van deze drie variabelen zijn te zien in tabel 3. De drie variabelen sluiten elkaar niet uit. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat de leidster betrokken is en nabij, maar ze kan ook betrokken zijn en zich niet binnen drie meter afstand van het kind bevinden. In deze thesis is alleen de variabele ‘leidster nabij’ gebruikt. Omdat de data ook wordt gebruikt voor ander onderzoek zijn de andere twee variabelen wel gescoord.

Tabel 3, omschrijvingen van de variabelen ‘leidster nabij’, ‘leidster betrokken’ en ‘leidster organisatie’

Variabele	Omschrijving
Leidster nabij	De leidster bevindt zich binnen een afstand van drie meter van het kind
Leidster betrokken	De leidster speelt mee of helpt het kind met onderdelen van het spel
Leidster organisatie	De leidster heeft het spel geïnitieerd of georganiseerd

Hiernaast is er bij 47 kinderen voor elke interactie tussen de leidster en het kind beschreven wie het initiatief neemt en om welke reden er contact plaatsvindt. Op inductieve wijze zijn vervolgens verschillende categorieën verkregen van redenen waarom het kind een interactie begint en redenen waarom de leidster een interactie begint. Beschrijvingen van deze categorieën zijn te vinden in tabel 4 en 5. Alle interacties zijn vervolgens in één van deze categorieën geplaatst.

Tabel 4, omschrijvingen van categorieën waarom het kind een interactie begint met de leidster

Categorie	Omschrijving
1. Iets laten zien	Het kind laat iets zien zoals een pop of iets wat hij of zij getekend heeft of gemaakt heeft van blokken
2. Praten	Het kind komt iets vertellen, bijvoorbeeld iets over thuis of over iets wat er net gebeurd is
3. Vragen	Het kind vraagt iets aan de leidster, bijvoorbeeld of hij ergens mee mag spelen, of hij of zij naar buiten of naar binnen mag, wat de leidster aan het doen is, of de leidster iets wil pakken of ergens mee wilt helpen of waar een bepaald stuk speelgoed gebleven is
4. Leidster betrekken in het spel	Het kind nodigt de leidster uit tot meespelen door bijvoorbeeld haar iets te ‘eten’ of te ‘drinken’ te geven, met haar te gaan stoeien of een boek te geven

Tabel 5, omschrijving van categorieën waarom de leidster een interactie begint met het kind

Categorie	Omschrijving
1. Geven van opdrachten	De leidster geeft het kind een opdracht zoals opruimen, ergens anders met het speelgoed gaan zitten of te spelen of de handen te gaan wassen of afdrogen
2. Corrigeren	De leidster corrigeert het kind als het iets doet dat niet mag zoals spelen met speelgoed wat niet mag, iets afpakken van iemand anders, slaan, op stoelen of op tafels klimmen, dingen in de mond stoppen of zand uit de zandbak halen
3. Begeleiden	De leidster komt op eigen initiatief het kind begeleiden bij het spel door bijvoorbeeld te helpen met puzzelen, het kind te helpen op een schommel of wip te komen, de kinderen helpen samen te spelen of ruzies op te lossen
4. Praten	De leidster maakt een praatje met het kind om bijvoorbeeld te vragen wat het heeft gespeeld of om een compliment te geven
5. Uitnodigen tot spel	De leidster nodigt het kind uit om te gaan spelen door bijvoorbeeld te vragen of het meedoet om een toren te bouwen, met haar op de foto wil, wil schommelen, meezingen met een liedje of wil gaan tekenen of puzzelen
6. Verzorging	De leidster helpt het kind om zijn neus te snuiten, zich aan te kleden, handen te wassen of geeft het kind een schone luiert

Betrokkenheid van het kind bij het spel

Op drie verschillende momenten per half uur video wordt bepaald hoe groot de betrokkenheid van het kind bij zijn of haar spel is. Dit wordt gedaan met behulp van de betrokkenheidschaal van Laevers, Debruyckere, Silkens en Snoeck (2005). Deze is te zien in tabel 6. Bij elk half uur video wordt de betrokkenheid bepaald voor de momenten 5.00-7.00, 15.00-17.00 en 25.00-27.00 minuten. Deze variabele is in deze thesis niet gebruikt maar omdat de data ook voor ander onderzoek gebruikt wordt is deze wel gescoord.

Tabel 6, betrokkenheidschaal van Laevers et al. (2005)

Niveau	Betrokkenheid	Voorbeelden
1	Uitgesproken laag	Het kind vertoont nagenoeg geen activiteit: <ul style="list-style-type: none"> - het is niet geconcentreerd, het staart, droomt weg; - het heeft een afwezige, passieve houding; - het vertoont geen gerichte activiteit, het stelt doelloze handelingen, brengt niets teweeg; - het vertoont geen tekenen van exploratiedrang of interesse; - het neemt niets in zich op, er is geen mentale activiteit.
2	Laag	Het kind vertoont enige activiteit maar die wordt geregeld onderbroken: <ul style="list-style-type: none"> - zijn concentratie is beperkt: het kijkt weg, prutst, zit te dagdromen; - het is makkelijk afgeleid; - zijn handelingen leiden maar tot een beperkt resultaat.
3	Matig	Het kind is de hele tijd actief maar zonder echte concentratie: <ul style="list-style-type: none"> - het is routinematig, vluchtig bezig; - zijn motivatie is beperkt, het zet zich niet echt in, voelt zich niet uitgedaagd; - het doet geen diepgaande ervaringen op; - het wordt niet opgeslorpt door wat het doet; - het gebruikt zijn capaciteiten maar in beperkte mate; - de activiteit raakt zijn verbeelding en zijn denkvermogen niet.
4	Hoog	Het kind vertoont duidelijk tekenen van betrokkenheid, alleen zijn die niet altijd op volle sterkte aanwezig: <ul style="list-style-type: none"> - het gaat globaal op in zijn spel; - het is doorgaans echt geconcentreerd, maar soms verslapt de aandacht; - het voelt zich uitgedaagd, er is een zekere gedrevenheid; - het gebruikt zijn capaciteiten; - de activiteit spreekt zijn verbeelding en zijn denkvermogen aan.
5	Uitgesproken hoog	Het kind is gedurende de hele tijd ononderbroken bezig en gaat sterk op in zijn activiteit: <ul style="list-style-type: none"> - het is doorlopend geconcentreerd, het wordt opgeslorpt door de activiteit, vergeet de tijd; - het is heel gemotiveerd en voelt zich sterk aangesproken; - het laat zich niet afleiden; - het neemt alert waar, heeft aandacht voor details, is precies; - het spreekt voortdurend al zijn capaciteiten en mogelijkheden aan; - het vertoont sterkte mental activiteit: zijn verbeelding en denkvermogen draaien op volle toeren - het doet diepgaande nieuwe ervaringen op; - het geniet ervan om zo gedreven bezig te zijn.

Betrouwbaarheid

De inter-observatorbetrouwbaarheid is bepaald met Cohen's kappa. Observatoren 1 & 2 hebben 318 10-seconde intervals onafhankelijk van elkaar gescoord en observatoren 1 & 2 en 1 & 3 307 10-seconde intervals, om zo voor de variabelen speelpartners, spelactiviteit, nabijheid van de leidster, betrokkenheid van de leidster en organisatie van de leidster de Cohen's kappa vast te kunnen stellen. In tabel 7 is voor elke variabele Cohen's kappa weergegeven.

Tabel 7, Cohen's kappa

Observatoren	Spelactiviteit	Speelpartners	Nabijheid van de leidster	Betrokkenheid van de leidster	Organisatie van de leidster
1 & 2	.862	.656	.969	.832	.941
1 & 3	.715	.608	.661	.606	.690
2 & 3	.700	.642	.723	.600	.690

Statistiek

Alle geobserveerde data zijn ingevoerd in SPSS Statistics 17.0. Zo is een dataset ontstaan waarin per kind voor elk 10-seconde interval de verschillende variabelen gescoord zijn. Per kind is vervolgens voor elke spelactiviteit berekend hoe vaak dit relatief voorkwam. Om te toetsen of er een sekseverschil is in hoe vaak een spelactiviteit voorkomt wordt een MANOVA gebruikt. Er wordt met een chi-kwadrate toets getest of er tussen deze sekseverschillen en de sekse van de speelpartner een verband is. Om te onderzoeken wat de invloed van de leeftijd is, wordt gebruik gemaakt van een MANCOVA. Met een onafhankelijke t-toets wordt onderzocht of er een sekseverschil is in de nabijheid tot de leidster, hoe vaak het kind een interactie begint, hoe vaak de leidster een interactie begint en hoe vaak er in totaal interactie met de leidster plaats vindt. Tot slot wordt met een MANOVA getoetst of er sekseverschillen zijn in redenen waarom het kind een interactie begint en waarom de leidster een interactie begint.

3. Resultaten

3.1 Verdeling spelactiviteiten

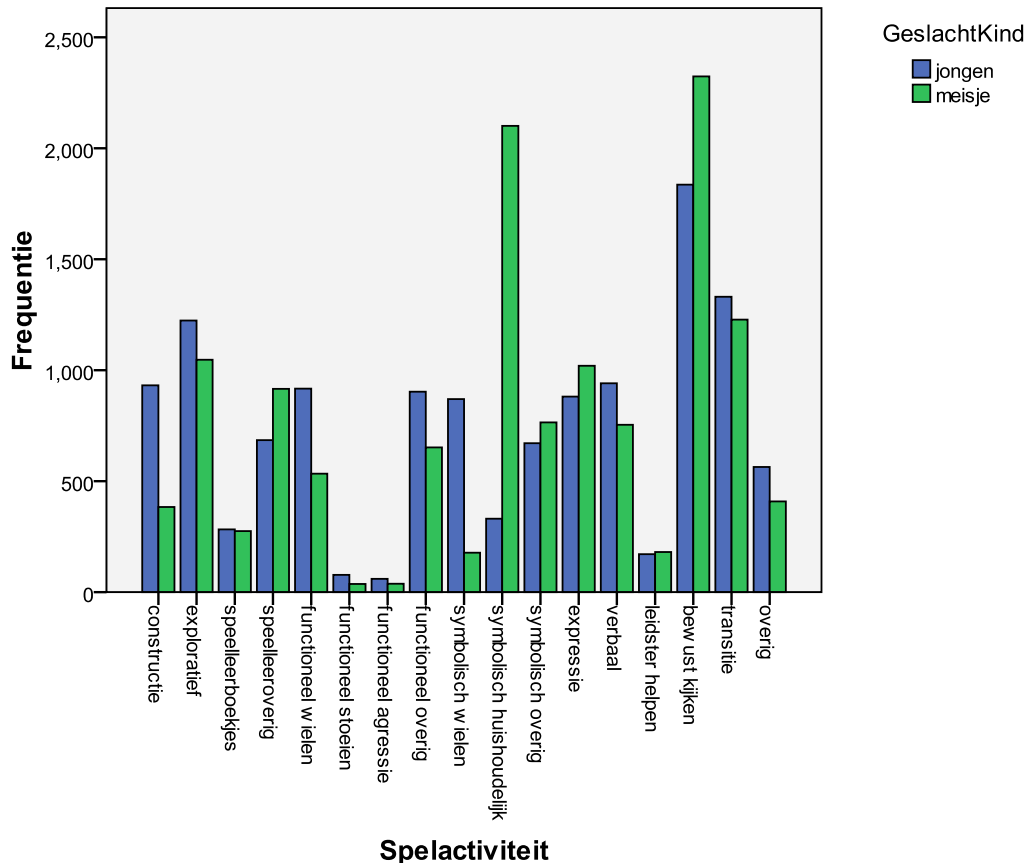
Als eerste wordt gekeken hoe de verdeling van de spelactiviteiten is. In tabel 8 is deze verdeling weergegeven. Als alleen gekeken wordt naar de hoofdcategorieën is af te lezen dat *symbolisch spel* het meeste voorkomt, gevolgd door *bewust kijken* en *functioneel spel*. Als ook naar de subcategorieën wordt gekeken is te zien dat *functioneel spel stoeien* en *functioneel spel agressie* heel weinig voorkomen. Bij *symbolisch spel* komt de categorie *huishoudelijk* het meeste voor. In tabel 8 is ook te zien dat voor veel spelactiviteiten de spreiding hoog is. In de bijlage is de verdeling van de 17 categorieën terug te vinden in een grafiek.

Tabel 8, percentage van de tijd dat kinderen bezig met de spelactiviteiten en de standaard deviatie per spelactiviteit, N=25521

Spelactiviteit	Verdeling (%)	Standaard deviatie (%)
1. Constructie	5.2	9.1
2. Exploratief	8.6	11.3
<i>Speel/leer</i>	8.2	12.7
3. Speel/leer Boekjes	2.2	5.0
4. Speel/leer Overig	6.0	11.3
<i>Functioneel spel</i>	12.9	12.7
5. Functioneel Wielen	6.0	9.6
6. Functioneel Stoeien	0.5	1.0
7. Functioneel Agressie	0.4	9.7
8. Functioneel Overig bewegen	6.0	7.8
<i>Symbolisch spel</i>	19.7	19.1
9. Symbolisch Wielen	4.6	8.2
10. Symbolisch Huishoudelijk	9.3	14.9
11. Symbolisch Overig	5.8	12.4
12. Expressie	7.5	12.2
13. Verbaal	6.5	5.3
14. Leidster helpen	1.4	2.9
15. Bewust kijken	15.9	12.4
16. Transitie	10.1	5.4
17. Overig	4.1	4.5
Totaal	100	

3.2 Onderzoeksvraag 1: Het verband tussen spelactiviteit en de sekse van het kind

Vervolgens wordt onderzocht in hoeverre er verschillen zijn tussen jongens en meisjes in de spelactiviteiten. Per spelactiviteit is bekeken hoe deze verdeling is. In figuur 1 is te zien hoe vaak elke spelactiviteit voorkomt bij jongens en bij meisjes.

Figuur 1, verdeling spelactiviteiten voor jongens en voor meisjes

Het opvallendste verschil dat in figuur 1 te zien is, is dat de spelactiviteit *symbolisch spel huishoudelijk* veel vaker voorkomt bij meisjes dan bij jongens. *Symbolisch spel wielen* komt daarentegen veel vaker voor bij jongens. *Bewust kijken* komt bij zowel jongens als bij meisjes verreweg het meeste voor van alle spelactiviteiten. *Functioneel spel stoeien* en *agressie* komen bij beide het minste voor. *Constructiespel*, *exploratief spel*, *functioneel spel overig*, *functioneel spel wielen* en *verbaal spel* komen vaker bij jongens voor. De spelactiviteiten *speel leer overig* en *bewust kijken* komen vaker voor bij meisjes.

Om te onderzoeken of deze verschillen tussen jongens en meisjes ook significant zijn is een MANOVA uitgevoerd. De uitkomst hiervan is te zien in tabel 9. Er is een significant verschil tussen jongens en meisjes in hun spelactiviteit, $F(17)= 3.175^{a}$; $p=.001$.

Tabel 9, MANOVA voor sekse en spelactiviteit, N=73

	F	df	p
Sekse	3.175 ^a	17	.001*

* p < .05

Met een ANOVA is per spelactiviteit gekeken of er sprake is van een sekseverschil. De uitkomsten hiervan zijn te zien in tabel 10. Voor de spelactiviteiten *constructie* $F(1)= 4.764$; $p=.032$, *symbolisch spel wielen* $F(1)= 12.351$; $p=.001$ en *symbolisch spel huishoudelijk* $F(1)= 19.500$; $p=.000$ is het verschil tussen jongens en meisjes significant. In figuur 1 is te zien dat *constructiespel* en *symbolisch spel wielen* vaker voorkomen bij jongens. *Symbolisch spel huishoudelijk* komt vaker voor bij meisjes.

Tabel 10, ANOVA voor sekse en spelactiviteiten, N=73

Spelactiviteit	F	df	p	
1. Constructie	4.764	1	.032*	
2. Exploratief	.149	1	.700	
	<i>Speel/leer</i>	.369	1	.546
3. Speel/leer Boekjes	.036	1	.849	
4. Speel/leer Overig	.595	1	.443	
	<i>Functioneel spel</i>	3.773	1	.056
5. Functioneel Wielen	2.687	1	.106	
6. Functioneel Stoeien	2.250	1	.138	
7. Functioneel Agressie	.529	1	.469	
8. Functioneel Overig bewegen	.674	1	.414	
	<i>Symbolisch spel</i>	3.423	1	.068
9. Symbolisch Wielen	12.351	1	.001*	
10. Symbolisch Huishoudelijk	19.500	1	.000*	
11. Symbolisch Overig	.055	1	.815	
12. Expressie	.197	1	.659	
13. Verbaal	1.108	1	.296	
14. Leidster helpen	.002	1	.964	
15. Bewust kijken	2.023	1	.159	
16. Transitie	.603	1	.440	
17. Overig	3.007	1	.087	

* p < .05

Conclusie

De resultaten bevestigen deels de hypothese dat bij zowel jongens als bij meisjes spelactiviteiten die typerend zijn voor hun eigen sekse vaker voorkomen. Bij meisjes komt de spelactiviteit *symbolisch spel huishoudelijk* vaker voor en bij jongens komt *symbolisch spel wielen* vaker voor. Ook *constructiespel* komt bij jongens vaker voor. De spelactiviteit *functioneel spel stoeien* komt niet vaker voor bij jongens.

3.3 Onderzoeksvraag 2: Het verband met de sekse van de speelpartner

Voor de spelactiviteiten waarvoor een sekseverschil is gevonden wordt gekeken of de sekse van de speelpartner hier invloed op heeft. Hierbij wordt vergeleken hoe vaak bij jongens en meisjes de spelactiviteit voorkomt als ze spelen met iemand van dezelfde sekse, met iemand van een andere sekse of alleen. Of er een sekseverschil is in de verdeling over deze drie groepen wordt getoetst met een chi-kwadraten toets. De uitkomst hiervan is te zien in tabel 11. Voor zowel *constructiespel* $\chi^2(2) = 145.271^a$; $p = .000$, *symbolisch spel wielen* $\chi^2(2) = 102.960^a$; $p = .000$ als *symbolisch spel huishoudelijk* $\chi^2(2) = 25.219^a$; $p = .000$ is dit significant. Per spelactiviteit is vervolgens gekeken hoe deze verdeling er precies uit ziet.

Tabel 11, chi-kwadraten toets voor sekse en speelpartner, $N = 4796$

Spelactiviteit	N	χ^2	df	p
Constructiespel	1316	145.271 ^a	2	.000*
Symbolisch spel wielen	1048	102.960 ^a	2	.000*
Symbolisch spel huishoudelijk	2432	25.219 ^a	2	.000*

$p < .05$

Constructiespel

Hoe vaak *constructiespel* gespeeld wordt met iemand van dezelfde sekse, met iemand van een andere sekse of alleen is te zien in tabel 12. *Constructiespel* wordt door 23 jongens en door 14 meisjes gespeeld. Als naar alle kinderen in totaal gekeken wordt is deze verdeling ongeveer gelijk. Als alleen naar jongens wordt gekeken is af te lezen dat jongens *constructiespel* vaker spelen met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse. Bij meisjes is deze verdeling gelijk.

Tabel 12, procentuele verdeling speelpartner voor jongens en meisjes bij *constructiespel*, $N = 1316$

	Jongens (%) N=932	Meisjes (%) N=384	Totaal (%) N=1316
Alleen	21.9	55.7	31.8
Zelfde sekse	43.9	22.2	37.5
Andere sekse	34.2	22.1	30.7
Totaal	100	100	100

Symbolisch spel wielen

Hoe vaak *symbolisch spel wielen* gespeeld wordt met iemand van dezelfde sekse, met iemand van een andere sekse of alleen is te zien in tabel 13. *Symbolisch spel wielen* wordt door 27 jongens en 15 meisjes gespeeld. Als naar alle kinderen in totaal gekeken wordt, wordt er vooral alleen gespeeld. Als er naar alleen jongens wordt gekeken is te zien dat *symbolisch spel wielen* vaker gespeeld wordt met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse. Meisjes spelen dit vaker met iemand van de andere sekse dan met iemand van dezelfde sekse.

Tabel 13, procentuele verdeling speelpartner voor jongens en meisjes bij *symbolisch spel wielen*, N=1048

	Jongens (%)	Meisjes (%)	Totaal (%)
	N=870	N=178	N=1048
Alleen	63.9	57.3	62.8
Zelfde sekse	28.5	9.6	25.3
Andere sekse	7.6	33.1	11.9
Totaal	100	100	100

Symbolisch spel huishoudelijk

Hoe vaak *symbolisch spel huishoudelijk* gespeeld wordt met iemand van dezelfde sekse, met iemand van een andere sekse of alleen is te zien in tabel 14. *Symbolisch spel huishoudelijk* wordt door 18 jongens en 31 meisjes gespeeld. Als naar alle kinderen in totaal gekeken wordt, wordt er het vaakst alleen gespeeld. Als er alleen naar jongens gekeken wordt is te zien dat *symbolisch spel huishoudelijk* ongeveer even vaak met iemand van dezelfde sekse als met iemand van de andere sekse gespeeld wordt. Meisjes spelen dit vaker met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse.

Tabel 14, procentuele verdeling speelpartner voor jongens en meisjes bij symbolisch spel huishoudelijk, N=2432

	Jongens (%) N=331	Meisjes (%) N=2101	Totaal (%) N=2432
Alleen	46.2	41.5	42.1
Zelfde sekse	25.4	38.6	36.8
Andere sekse	28.4	19.9	21.1
Totaal	100	100	100

Neutrale spelactiviteiten

Ten slotte is bij de spelactiviteiten waar geen sekseverschil is gevonden gekeken hoe de verdeling is tussen jongens en meisjes voor het spelen met iemand van dezelfde sekse en het spelen met iemand van de andere sekse. Deze verdeling is te zien in tabel 15. De verwachting is dat neutrale spelactiviteiten niet vaker met iemand van dezelfde sekse worden gespeeld dan met iemand van de andere sekse. Uit tabel 15 is af te lezen dat dit niet voor alle spelactiviteiten het geval is. De spelactiviteiten *speel/leer* en *functioneel spel* worden door meisjes vaker gespeeld met iemand van dezelfde sekse. De spelactiviteit *leidster helpen* wordt door jongens het vaakst gespeeld met iemand van dezelfde sekse. De spelactiviteiten *symbolisch spel* en *verbaal spel* worden door zowel jongens als meisjes het vaakst met iemand van dezelfde sekse gespeeld.

Tabel 15, procentuele verdeling speelpartner voor jongens en meisjes voor spelactiviteiten waar geen sekseverschil voor is gevonden, N=24205

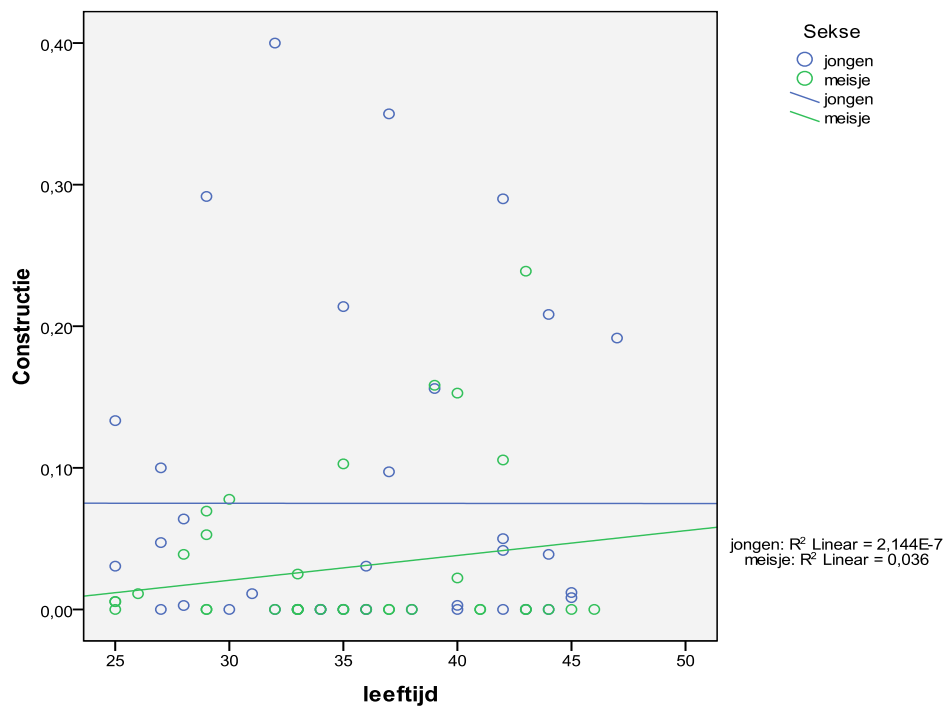
	Jongens (%)	Jongens (%)	Meisjes (%)	Meisjes (%)
	Zelfde sekse	Andere sekse	Zelfde Sekse	Andere sekse
Exploratief	11.0	22.6	12.7	28.0
Speel/leer	14.8	30.8	40.0	32.4
Functioneel spel	21.2	18.0	36.6	25.1
Symbolisch spel	36.9	13.5	33.6	24.8
Expressie	13.8	54.6	30.7	54.5
Verbaal	24.7	16.9	28.4	19.4
Leidster helpen	43.9	2.3	2.2	21.0
Bewust kijken	3.4	5.3	5.4	2.4
Transitie	3.2	3.2	6.8	2.9
Overig	15.2	11.0	17.1	6.1

Conclusie

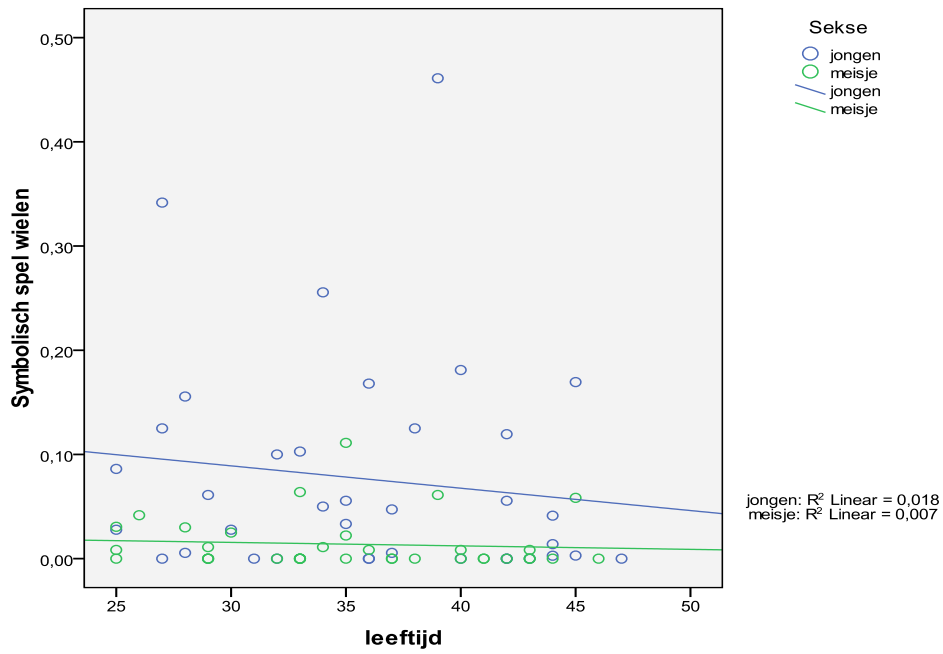
Voor de spelcategorieën *constructiespel*, *symbolisch spel wielen* en *symbolisch spel huishoudelijk* is er een significant sekseverschil of dit alleen, met iemand van dezelfde sekse of met iemand van de andere sekse wordt gedaan. De hypothese dat wanneer kinderen seksetyperend speelgedrag laten zien, ze vaker spelen met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse wordt door de resultaten bevestigd. *Symbolisch spel wielen* en *constructiespel* wordt door jongens vaker gespeeld met jongens. *Symbolisch spel huishoudelijk* wordt door meisjes vaker gespeeld met meisjes. Bij neutrale spelactiviteiten komt het echter ook voor dat een spelactiviteit vaker gespeeld wordt met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse.

3.4 Onderzoeksvraag 3: De invloed van leeftijd

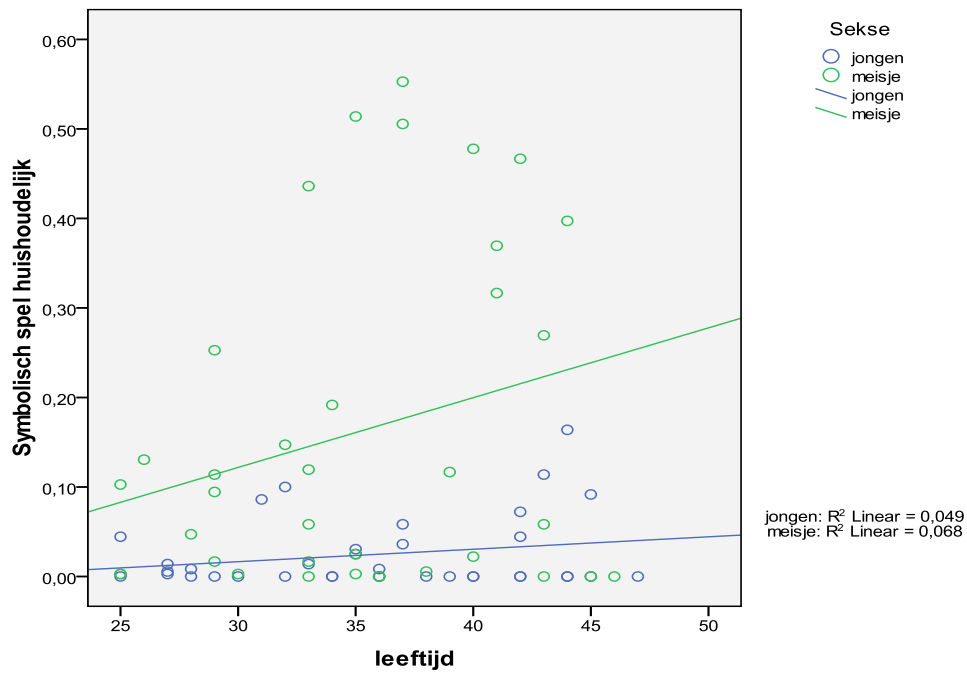
Voor de spelactiviteiten waarbij een significant sekseverschil is gevonden wordt gekeken hoe de invloed van leeftijd op dit verband is. Voor de spelactiviteit *constructie* is dit weergegeven in figuur 2. Hoe ouder de kinderen, hoe kleiner het sekseverschil wordt. Voor de spelactiviteit *symbolisch spel wielen* is het verband met leeftijd en sekse weergegeven in figuur 3. Ook hier wordt het sekseverschil kleiner naarmate de kinderen ouder zijn. In figuur 4 is het verband tussen de spelactiviteit *symbolisch spel huishoudelijk* en sekse en leeftijd weergegeven. Hier wordt het sekseverschil groter naarmate de kinderen ouder zijn.

Figuur 2, het verband tussen de spelactiviteit constructie, leeftijd en sekse

Figuur 3, het verband tussen de spelactiviteit symbolisch spel wielen, leeftijd en sekse

Figuur 4, het verband tussen de spelactiviteit symbolisch spel huishoudelijk, leeftijd en sekse

Met een MANCOVA wordt onderzocht of de invloed van de leeftijd van het kind op de relatie tussen de spelactiviteit en de sekse van het kind significant is. De uitkomst hiervan is weergegeven in tabel 16. Als er voor leeftijd gecontroleerd wordt is er geen significant sekseverschil meer voor spelactiviteit, $F(17)=.825^a$; $p=.658$. Ook is er geen sprake van een interactie-effect tussen sekse en leeftijd op de spelactiviteit, $F(17)=.964^a$; $p=.509$. Er is wel een significant verband tussen leeftijd en de spelactiviteit, $F(17)= 2.668^a$; $p=.003$.

Tabel 16, MANCOVA voor spelactiviteit en sekse, leeftijd en de interactie tussen sekse en leeftijd, $N=73$

	F	df	p
Sekse	.825 ^a	17	.658
Leeftijd	2.668 ^a	17	.003*
Interactie sekse en leeftijd	.964 ^a	17	.509

* $p < .05$

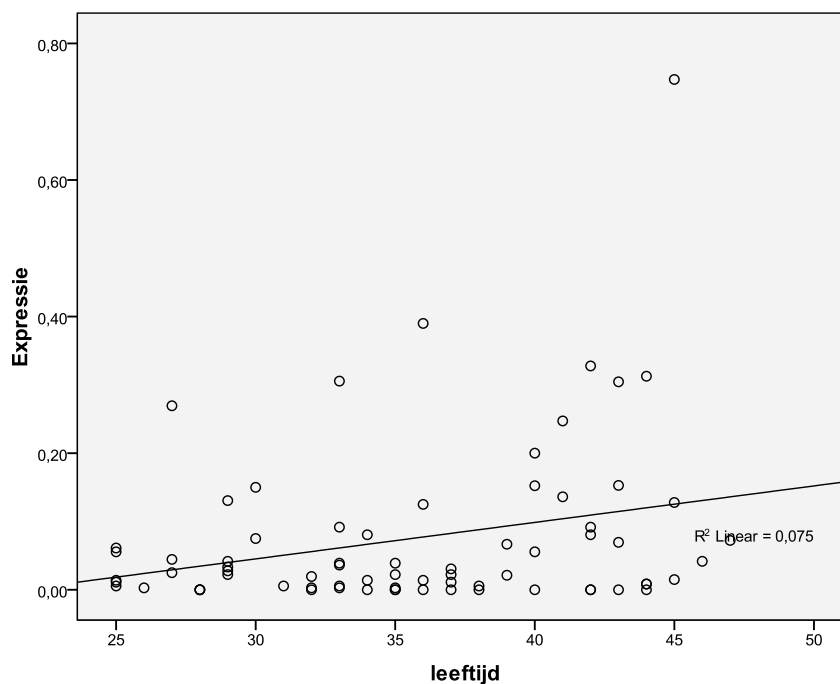
Met een ANOVA is per spelactiviteit bekeken of er een verband met de leeftijd van het kind is. De uitkomst hiervan is te zien in tabel 17. Er is een significant verband tussen de leeftijd en de spelactiviteiten *expressie* $F(1)= 6.224$; $p=.015$, *leidster helpen* $F(1)= 6.586$; $p=.012$ en *bewust kijken* $F(1)= 27.273$; $p=.000$.

Tabel 17, ANOVA voor leeftijd en spelactiviteiten, $N=73$

	F	df	p
1. Constructie	.266	1	.608
2. Exploratief	1.742	1	.191
3. Speel/leer Boekjes	.375	1	.543
4. Speel/leer Overig	.752	1	.389
5. Functioneel Wielen	.548	1	.462
6. Functioneel Stoeien	.574	1	.451
7. Functioneel Agressie	1.104	1	.297
8. Functioneel Overig bewegen	2.230	1	.140
9. Symbolisch Wielen	.742	1	.392
10. Symbolisch Huishoudelijk	3.496	1	.066
11. Symbolisch Overig	1.112	1	.295
12. Expressie	6.224	1	.015*
13. Verbaal	.326	1	.570
14. Leidster helpen	6.586	1	.012*
15. Bewust kijken	27.273	1	.000*
16. Transitie	.348	1	.557
17. Overig	3.983	1	.050

* $p < .05$

Bij elke spelactiviteit waarvoor een verband met leeftijd is gevonden, is bekeken hoe dit verband er uit ziet. Voor de spelactiviteit *expressie* is dit verband te zien in figuur 5. Naarmate kinderen ouder worden, komt de spelactiviteit *expressie* vaker voor. Er is echter ook te zien dat bij één kind de spelactiviteit *expressie* veel vaker voorkomt dan bij de andere kinderen. Om te onderzoeken hoe groot de invloed hiervan is, is de MANCOVA nogmaals uitgevoerd zonder de waarde van het betreffende kind mee te nemen. De uitkomst hiervan is te zien in tabel 18. Het verband tussen de leeftijd en de spelactiviteit *expressie* is nu niet langer significant, $F(1)= 3.128$; $p=.081$. Het algemene effect van leeftijd is nog wel significant, $F(17)= 2.388^a$; $p=.008$.

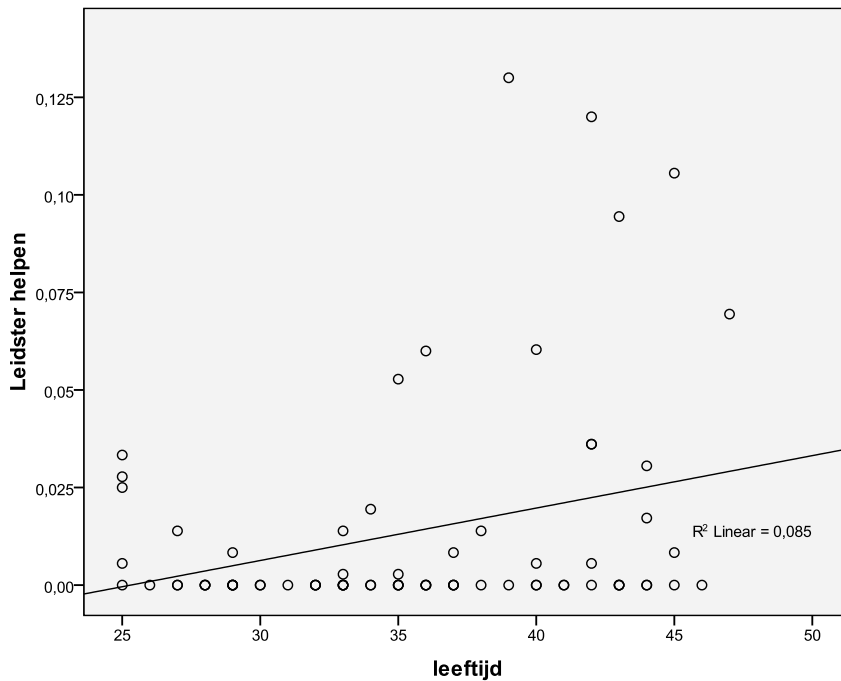
Figuur 5, verband tussen de spelactiviteit *expressie* en leeftijd

Tabel 18, MANCOVA voor spelactiviteit en leeftijd en ANOVA voor *expressie* en leeftijd, $N=73$

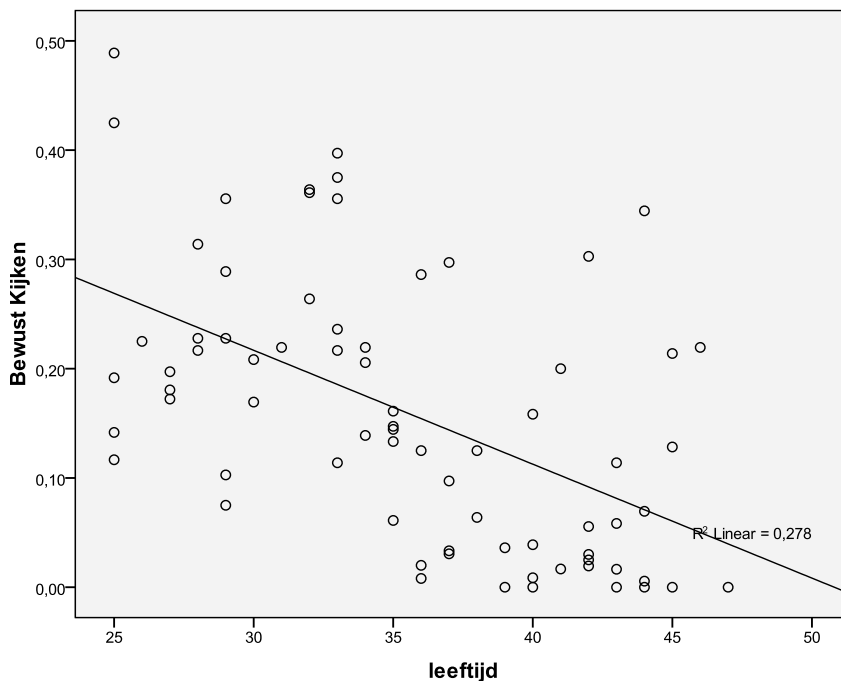
	F	df	p
Leeftijd	2.388 ^a	17	.008*
12. Expressie	3.128	1	.081

* $p < .005$

Het verband tussen de spelactiviteit *leidster helpen* en leeftijd is te zien in figuur 6. Hoe ouder kinderen zijn, hoe vaker deze spelactiviteit voorkomt. Het verband tussen de spelactiviteit *bewust kijken* en leeftijd is te zien in figuur 7. Hoe ouder kinderen zijn, hoe minder vaak deze spelactiviteit voorkomt.

Figuur 6, het verband tussen de spelactiviteit leidster helpen en leeftijd

Figuur 7, het verband tussen de spelactiviteit bewust kijken en leeftijd

Conclusie

Er is geen interactie-effect tussen leeftijd en sekse op de spelactiviteit. De hypothese dat hoe ouder de kinderen zijn, hoe groter de gevonden sekseverschillen in spelactiviteiten worden, wordt hiermee niet bevestigd. Er is wel een verband tussen leeftijd en de spelactiviteit. Hoe ouder kinderen zijn, hoe vaker de spelactiviteit *leidster helpen* voorkomt en hoe minder vaak *bewust kijken*.

3.5 Onderzoeksvraag 4: De interactie tussen leidster en kind

Nabijheid tot de leidster

Om te onderzoeken of er sekseverschillen zijn in de interactie met de leidster wordt als eerste gekeken of er een verschil is in hoe vaak ze in de nabijheid van de leidster spelen. In totaal spelen de kinderen 56.6 % van de tijd in de nabijheid van de leidster. In tabel 19 is te zien hoe de verdeling tussen jongens en meisjes is. Jongens spelen iets vaker in de buurt van de leidster dan meisjes. Met een onafhankelijke t-toets wordt getoetst of dit verschil significant is. De uitkomst hiervan is te zien in tabel 19. Dit verschil is niet significant, $t(71) = -1.458$; $p = .149$. Jongens en meisjes spelen even vaak in de nabijheid van de leidster.

Tabel 19, onafhankelijk t-toets voor de nabijheid van de leidster en sekse met de procentuele verdeling tussen jongens en meisjes, $N=73$

	t	df	p	Aantal jongens (%)	Aantal meisjes (%)
Nabijheid van de leidster	-1.458	71	.149	53.9	46.1

Sekseverschillen in wie het initiatief tot het contact neemt

Vervolgens wordt gekeken naar wie het initiatief tot het contact neemt, het kind of de leidster. De verdeling hiervan is te zien in tabel 20. Zoals in de methode gezegd is, is dit gescoord voor 47 kinderen. In totaal vonden er 255 initiatieven tot contact plaats. Het merendeel van het contact is op initiatief van de leidster, zowel bij jongens als bij meisjes. Er vindt iets meer interactie plaats met jongens. Dit geldt voor zowel interactie op initiatief van het kind als op initiatief van de leidster. Met een onafhankelijke t-toets wordt gekeken of deze verschillen tussen jongens en meisjes significant zijn. De resultaten hiervan zijn te zien in tabel 21. Zowel voor contact op initiatief van het kind $t(45) = .961$; $p = .342$, contact op initiatief van de leidster $t(45) = .720$; $p = .475$ als het totale aantal interacties met de leidster $t(45) = 1.278$; $p = .208$ is er geen significant verschil tussen jongens en meisjes.

Tabel 20, procentuele verdeling van interacties die op initiatief plaatsvinden van de leidster en het kind, verdeeld over jongens en meisjes. $N=255$

	Jongens (%)	Meisjes (%)	Totaal (%)
Contact op initiatief van het kind	23	17	40
Contact op het initiatief van de leidster	33	27	60
Totaal aan initiatieven tot contact	56	44	100

Tabel 21, onafhankelijke t-toets voor sekse met contact op initiatief van het kind, contact op initiatief van de leidster en het totale contact, N=47

	t	df	p
Contact op initiatief van het kind	.961	45	.342
Contact op het initiatief van de leidster	.720	45	.475
Interacties in totaal	1.278	45	.208

Redenen waarom het kind een interactie begint

In tabel 22 is de verdeling van redenen waarom het kind een interactie begint te zien.

Kinderen beginnen het vaakst een interactie om even met de leidster te *praten*. Dit is zowel bij jongens als bij meisjes zo, maar sterker bij meisjes. Iets *vragen* aan de leidster komt op de tweede plaats en dit komt even vaak voor bij jongens als bij meisjes. Op de derde plaats komt bij zowel jongens als meisjes het *iets laten zien* aan de leidster, maar jongens doen dit vaker. *De leidster betrekken in het spel* komt als minste voor en meisjes doen dit iets vaker dan jongens maar het verschil is klein. Om te toetsen of de verschillen tussen jongens en meisjes significant zijn is een MANOVA uitgevoerd. De uitkomst hiervan is te zien in tabel 23. Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes in redenen waarom het kind een interactie begint met de leidster, $F(4) = .427^a$; $p = .788$. Er is ook gekeken of de leidster de interactie van het kind beantwoordt. Dit gebeurde op een enkel geval na altijd.

Tabel 22, procentuele verdeling van redenen van het kind om een interactie beginnen met de leidster, N=103

	Jongens (%) N=60	Meisjes (%) N=43	Totaal (%) N=103
1. Iets laten zien	22	14	18
2. Praten	37	44	40
3. Vragen	32	33	32
4. Leidster betrekken in het spel	10	9	10
Totaal	100	100	100

Tabel 23, MANOVA voor sekse van het kind met redenen voor interactie op initiatief van het kind en op initiatief van de leidster, N=47

	F	df	p
Interactie op initiatief van het kind	.427 ^a	4	.788
Interactie op initiatief van de leidster	1.669 ^a	7	.145

Redenen waarom de leidster een interactie met het kind begint

Tot slot wordt gekeken hoe de redenen van interactie op initiatief van de leidster verdeeld zijn. Dit is te zien in tabel 24. Als naar meisjes en jongens als geheel wordt gekeken is *begeleiden* de reden die het vaakst voorkomt. Deze wordt gevolgd door *corrigeren*, *uitnodigen tot spel* en *praten*. De aantallen van deze vier categorieën liggen vrij dicht bij elkaar. Het *geven van opdrachten* komt minder vaak voor. Als gekeken wordt hoe deze verdeling is bij jongens en meisjes apart zijn er kleine verschillen te zien. Bij jongens is *corrigeren* de meest gebruikte reden en bij meisjes is dit *begeleiden*. Het *geven van opdrachten*, *begeleiden* en *praten* komt vaker voor bij meisjes. *Corrigeren*, *uitnodigen tot spel* en *verzorging* komt vaker voor bij jongens. Om te toetsen of deze verschillen tussen jongens en meisjes significant zijn is een MANOVA gebruikt. De uitkomst hiervan is te zien in tabel 23. Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes in redenen waarom de leidster een interactie begint, $F(4) = 1.669^a$; $p = .145$.

Tabel 24, procentuele verdeling van redenen waarom de leidster een interactie begint met het kind, $N = 152$

	Jongens (%) N=84	Meisjes (%) N=68	Totaal (%) N=152
1. Geven van opdrachten	5	21	12
2. Corrigeren	28	12	21
3. Begeleiden	16	23	19
4. Praten	18	21	19
5. Uitnodigen tot spel	23	19	21
6. Verzorging	10	4	8
Totaal	100	100	100

Conclusie

Jongens en meisjes spelen even vaak in de nabijheid van de leidster. Interacties worden in de meeste gevallen begonnen door de leidster. Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes in hoe vaak het kind een interactie begint en in hoe vaak de leidster een interactie begint. Kinderen beginnen het vaakst een interactie met de leidster met als reden om even met de leidster te *praten* en dit effect is iets sterker bij meisjes. Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes in de reden waarom het kind een interactie begint. Bij jongens begint de leidster het vaakst een interactie om te *corrigeren* en bij meisjes om te *begeleiden*. Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes in de reden waarom de leidster een interactie begint. De hypothese dat meisjes meer in de buurt van de leidster spelen en vaker wat aan de leidster vragen dan jongens wordt niet door de resultaten bevestigd.

4. Conclusie en discussie

Conclusie

Uit deze thesis kunnen de volgende conclusies getrokken worden. Het antwoord op de eerste onderzoeksvraag ‘zijn er sekseverschillen in de spelactiviteit van kinderen’ is ja, meisjes spelen meer symbolisch spel waarin huishoudelijke activiteiten worden nagespeeld en jongens spelen meer symbolisch spel waarin gespeeld wordt met voertuigen en constructiespel waarin gebouwd wordt met bijvoorbeeld blokken. Deze resultaten komen overeen met de resultaten uit het onderzoek van Cherney en Dempsey (2010). Ook zij vonden dat kinderen meer spelen met speelgoed dat typerend is voor hun eigen sekse. Er is in deze thesis echter geen sekseverschil gevonden voor de spelactiviteit stoeien.

Het antwoord op de tweede onderzoeksvraag ‘hangen gevonden sekseverschillen in spelactiviteiten samen met de sekse van de speelpartner’ is ja, meisjes spelen spelactiviteiten die vaker door meisjes gespeeld worden vaker met iemand van dezelfde sekse. Hetzelfde geldt voor jongens. Deze resultaten komen overeen met die van Fabes en collega’s (2003). Zij vonden in hun onderzoek dat het spel van kinderen meer seksetyperend was wanneer ze met kinderen van hun eigen sekse speelden, dan wanneer ze met kinderen van de andere sekse speelden. In deze thesis is echter voor sommige neutrale spelactiviteiten ook gevonden dat er vaker wordt gespeeld met iemand van dezelfde sekse dan met iemand van de andere sekse. Het aantal keren dat er met iemand van dezelfde sekse wordt gespeeld is in deze thesis veel lager dan dat gevonden werd in het onderzoek van Martin en Fabes (2001).

Het antwoord op de derde onderzoeksvraag ‘Heeft leeftijd invloed op de sekseverschillen in spelactiviteiten’ is nee, er is geen invloed is gevonden. Deze resultaten komen niet overeen met die van Rose en Rudolph (2006). Zij vonden dat sekseverschillen groter worden naarmate de kinderen ouder werden. Voor de spelactiviteit *symbolisch spel huishoudelijk* wordt het sekseverschil wel iets groter naarmate de kinderen ouder worden. Er is wel een verband gevonden tussen leeftijd en de spelactiviteiten. Hoe ouder kinderen zijn, hoe vaker de spelactiviteit *leidster helpen* voorkomt en hoe minder vaak *bewust kijken*.

Het antwoord op de vierde onderzoeksvraag ‘zijn er sekseverschillen in hoe kinderen met de leidster omgaan’ is nee, hiervoor zijn geen sekseverschillen gevonden. Jongens en meisjes spelen even vaak in nabijheid van de leidster en er zijn geen sekseverschillen gevonden in redenen waarom het kind of de leidster een interactie beginnen. Dit komt niet

overeen met de resultaten uit het onderzoek van Fabes en collega's (2003). Zij vonden dat meisjes vaker in de buurt van een volwassene spelen dan jongens.

Discussie

In deze thesis is gevonden dat er verschillen zijn tussen jongens en meisjes in hun speelgedrag. Binnen de spelactiviteiten is er echter een grotere variantie. Hierdoor is de variantie binnen de groep jongens of meisjes mogelijk groter dan de verschillen tussen de beide groepen. Om een beter antwoord te kunnen geven op de vraag of er sekseverschillen zijn in speelgedrag zou in vervolgonderzoek gekeken kunnen worden hoe het patroon van spelactiviteiten gedurende de observatieperiode tussen jongens en meisjes van elkaar verschilt. Mogelijk zijn, als gekeken wordt naar alle kinderen, verschillende type patronen van speelgedrag waar te nemen. Op deze manier zouden er verschillende groepen kinderen gevonden kunnen worden die een gelijksoortig speelgedrag laten zien.

Er is niet gevonden dat er verschillen zijn tussen jongens en meisjes in hoe vaak ze stoeien. De spelcategorie *functioneel spel stoeien* komt bijna niet voor. Een verklaring hiervoor kan zijn dat kinderen van deze leeftijd nog niet in staat zijn tot motorisch samenspel. Stoeien vraagt goede motorische vaardigheden van kinderen. Het kind moet zorgen dat het zelf in evenwicht blijft maar ondertussen ook rekening houden met het evenwicht van het andere kind. Bij een bredere leeftijdscategorie, met ook oudere kinderen die motorisch meer ontwikkeld zijn, zou deze spelcategorie wellicht vaker voorkomen en zijn er mogelijk wel verschillen te zien tussen jongens en meisjes.

Hoewel er in deze thesis is gevonden dat seksetyperende spelactiviteiten vaker worden gespeeld met kinderen van dezelfde sekse dan met kinderen van de andere sekse, wordt ook een deel van de neutrale spelactiviteiten vaker gespeeld met iemand van dezelfde sekse. Ook is het percentage dat er wordt gespeeld met iemand van dezelfde sekse veel lager dan dat in ander onderzoek is gevonden (Martin & Faber, 2001). Een verklaring hiervoor kan zijn dat er in Nederlandse kinderdagverblijven mogelijk minder onderscheid wordt gemaakt tussen jongens en meisjes dan in andere westerse landen waarin soortgelijke onderzoeken zijn uitgevoerd. Hierdoor is er minder sprake van een aparte jongens en meisjescultuur en spelen kinderen meer gemengd. Een andere verklaring kan zijn dat er op deze leeftijd nog weinig sprake is van een aparte jongens en meisjescultuur en dat deze pas op latere leeftijd zichtbaar worden.

Er is in deze thesis geen interactie gevonden tussen leeftijd en sekse voor het speelgedrag van kinderen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de leeftijdscategorie hiervoor

te smal is. Mogelijk zijn verschillen over een bredere leeftijdscategorie wel zichtbaar. Voor bijvoorbeeld de spelactiviteit *symbolisch spel huishoudelijk* wordt het sekseverschil wel iets groter naarmate de kinderen ouder zijn. Als over een langere leeftijdsperiode gekeken zou zijn zou dit verschil wellicht verder gegroeid zijn en zou er wel een duidelijk interactie-effect te zien zijn geweest.

Een verklaring waarom in deze thesis niet is gevonden dat er verschillen zijn tussen jongens en meisjes in hoe vaak ze in de nabijheid van de leidster spelen, kan zijn dat de leidsters vaak rondlopen en zich verplaatsen. Hierdoor is het voor de kinderen minder gemakkelijk om in de nabijheid van de leidster te spelen. De nabijheid van de leidster hangt op deze manier meer af van waar de leidster zich op dat moment bevindt. In vervolgonderzoek zou gekeken kunnen worden of jongens of meisjes verschillen in hoe vaak ze zich in de nabijheid van de leidster spelen terwijl de leidster zich op een vaste plek bevindt. Op deze manier hangen verschillen van het kind af en niet van de leidster.

Deze thesis draagt bij aan meer inzicht in verschillen tussen jongens en meisjes en in hoeverre de omgeving hier invloed op heeft en door welke mechanismen deze ontstaan. Uit deze thesis blijkt dat er al vanaf de leeftijd twee tot vier jaar sekseverschillen in speelgedrag zichtbaar zijn. Alleen de speelpartner lijkt hier invloed op te hebben. Meer spelen met iemand van dezelfde sekse hangt samen met meer typerend speelgedrag. In vervolgonderzoek zou gekeken kunnen worden of dit verband ook een oorzakelijk verband is. Ook zou het onderzoek bij nog jongere kinderen uitgevoerd kunnen worden om te onderzoeken of de sekseverschillen ook dan al zichtbaar zijn. Er is in deze thesis niet gevonden dat de leidster invloed heeft op het ontstaan of het in stand houden van sekseverschillen in speelgedrag.

Naast meer inzicht in het ontstaan van sekseverschillen draagt deze thesis ook bij aan het verbeteren van de kwaliteit van kinderdagverblijven. Er is gevonden dat er bij de leidster een tendens is om bij jongens het vaakst een interactie te beginnen om te corrigeren en bij meisjes om te begeleiden. In vervolgonderzoek zou onderzocht kunnen worden of jongens meer gedrag vertonen dat gecorrigeerd dient te worden of dat leidsters het bij jongens vaker waarnemen. Ook zou gekeken kunnen worden of meisjes meer begeleiding nodig hebben of dat leidsters waarnemen dat meisjes dit meer nodig hebben dan jongens. Er zouden sekseverschillen kunnen zijn in het gedrag van het kind of in hoe de leidster de kinderen behandelt. In het laatste geval zou dit betekenen dat jongens minder begeleiding krijgen dan meisjes, wat mogelijk een gevolg kan hebben op hun ontwikkeling. Het is belangrijk om dit in vervolgonderzoek gedetailleerder te onderzoeken om zo de kwaliteit van kinderdagverblijven te kunnen verbeteren.

Een zwak punt van deze thesis is dat het aantal participanten klein is in vergelijking met het aantal variabelen dat gemeten is. Hierdoor is statistisch gezien de kans kleiner om verbanden te vinden. Dit zou mogelijk verklaren waarom er geen interactie-effect is gevonden tussen leeftijd en sekse en waarom er geen sekseverschillen in de omgang met de leidster zijn gevonden. In vervolgonderzoek zouden er meer kinderen geobserveerd kunnen worden.

Een ander zwak punt van deze thesis is dat de leeftijdscategorie smal is. Bij een bredere leeftijdscategorie wordt er mogelijk wel een interactie tussen leeftijd en sekse gevonden in speelgedrag. Ook zou het onderzoek longitudinaal uitgevoerd kunnen worden. Kinderen zouden enkele jaren gevolgd kunnen worden om zo te onderzoeken hoe de sekseverschillen zich over een langere tijdsperiode ontwikkelen. Ook worden er op deze manier eventuele patronen van ontwikkeling in speelgedrag gevonden. In plaats van alleen verschillen tussen jongens en meisjes zouden er dan verschillende type kinderen aangewezen kunnen worden die van elkaar verschillen in hun ontwikkeling van speelgedrag.

Hoewel dit niet het onderwerp is van deze thesis, is gevonden dat de spelactiviteiten *bewust kijken* en *transitie* opvallend vaak voorkomen bij zowel jongens als bij meisjes. Dit betekent dat kinderen een groot deel van de tijd rondlopen, rondkijken of niets doen. Hierdoor wordt er minder gespeeld en zijn kinderen ook mogelijk minder betrokken bij hun spel. Dit zou de mogelijkheden van kinderen om zich te ontwikkelen kunnen beperken. Een reden waarom *bewust kijken* en *transitie* veel zou kunnen voorkomen kan zijn dat er teveel prikkels aanwezig zijn op het kinderdagverblijf. Kinderen zijn vaak in een open ruimte waar veel kinderen spelen en overal speelgoed staat. Door de vele prikkels zijn kinderen mogelijk te veel afgeleid om zich in hun eigen spel te verdiepen. Omdat *bewust kijken* afneemt naarmate de kinderen ouder zijn zou dit betekenen dat oudere kinderen minder afgeleid worden door deze prikkels. Het zou ook kunnen dat kinderen te weinig uitgedaagd worden door het aanwezige speelmateriaal. Een andere mogelijkheid is dat de kinderen in de gaten houden waar de leidster is. Omdat deze vaak rondloopt en niet op eenzelfde plek zit, moeten kinderen steeds kijken waar de leidster zich bevindt. In vervolgonderzoek zou onderzocht kunnen worden wat de reden is dat kinderen zoveel rondkijken, rondlopen en niets doen en wat het gevolg hiervan is voor de ontwikkeling van het kind.

Samenvattend kan uit deze studie geconcludeerd worden dat kinderen meer speelgedrag laten zien dat typerend is voor hun eigen sekse. Hierbij wordt er meer gespeeld met iemand van dezelfde sekse. Er is geen verband tussen de leeftijd van het kind en de sekseverschillen in speelgedrag. De spelactiviteit *leidster helpen* komt vaker voor naarmate de kinderen ouder zijn en *bewust kijken* minder vaak. Er zijn geen sekseverschillen gevonden in

hoe het kind omgaat met de leidster. In vervolgonderzoek kan er gekeken worden naar een bredere leeftijdscategorie, verschillen in patronen van speelgedrag gedurende de observatietijd, de ontwikkeling van speelgedrag over een langere tijdsperiode, de oorzaak en het gevolg van het feit dat kinderen een groot deel van de tijd ‘niets doen’ en kan gedetailleerder in worden gegaan op de rol van de leidster.

5. Referentielijst

- Cherney, I. D., & Dempsey, J. (2010). Young Children's classification, stereotyping and play behaviour for gender neutral and ambiguous toys. *Educational Psychology, 30*, 651-669.
- Fabes, R. A., Martin, C. L., & Hanisch, L. D. (2003) Young children's play qualities in same, other en mixed-sex peer groups. *Child Development, 74*, 921-923.
- Fabes, R. A., Martin, C. L., & Hanisch, L. D. (2004) The next 50 years: considering gender as a context for understanding Young children's peer relationships. *Merrill-Palmer Quarterly, 50*, 260-273.
- Golombok, S. & Hines, M. (2008). Sex differences in social behavior. In P. K. Smith, & C. H. Hart (Eds), *Childhood Social Development* (117-136). Oxford: Blackwell Publishing.
- Green, V. A., Bigles, R., & Catherwood, D. (2004). The variability and flexibility of gender-typed toy play: a close look at children's behavioral responses to counterstereotypic models. *Sex Roles, 51*, 371-386.
- Hilliard, L. J., & Liben, L. S. (2010) Differing levels of gender salience in preschool classrooms: effects on children's gender attitudes and intergroup bias. *Child Development, 81*, 1787-1798.
- Jadva, V., Hines, M., & Golombok, S. (2010). Infant's preferences for tyous, colors, and shapes: sex differences and similarities. *Archives of Sexual Behavior, 29*, 1261-1273.
- Laevers, F., Debruyckere, G., Silkens, K., & Snoeck, G. (2005). *Welbevinden en betrokkenheid bij baby's en peuters. Een trainingsmodule met video*. Leuven: CEGO Publishers
- Martin, C. L., & Fabes, R. A. (2001). The stability and consequences of young children's same-sex peer interactions. *Developmental Psychology, 37*, 432-446.
- Rose, A. J., & Rudolph, K. D. (2006). A review of sex differences in peer relationship processes: potential trade-offs for the emotional and behavioral development of girls and boys. *Psychological Bulletin, 132*, 98-131.
- Van Hoogdalem, A., Singer, E., Bekkema, N., & Sterck, E. H. M. (2008). Young children who intervene in peer conflicts in multicultural child care centers. *Peer Reviewed Journal, 145*, 1653-1670.
- Wood, E., Desmarais, S., & Gugula, S. (2002). The impact of parenting experience on gender stereotyped toy play of children. *Sex Roles, 47*, 39-50.

6. Bijlage

Verdeling van de spelactiviteiten

